

Troligen går det inte att nå säkerhet i fråga om Elisabeth Barckholdts härstamning. Det gäller en tid med mycket få källor bevarade¹. Släkten Bruun² är noggrant genomforskad av svenska, norska och danska genealoger, vilka lämnat flera frågetecken efter sig, bl.a. om Elisabeth. Ingenstans har man från norsk eller dansk forskning kommit fram till denna Elisabeth. Hennes förmodade fader, Johan Bockholt från Livland, verkar mest vara en gissning av svenska genealoger i deras försök att hitta filiationen. Jag har nu efter förfrågan av en forskarkollega blivit uppmärksam på problemen med denna släkt. Jag har under många års forskning tagit vara på, kopierat och skrivit av sådant som skrivits om släkten Bruun. Jag härstammar själv inte från den men fick för många år sedan en fråga av en annan forskarkollega och blev medveten om dess vida utbredning i Bohuslän, varför jag tyckte mig vilja samla det jag s.a.s. snubblade över i min forskning.

Vad gäller Elisabeth har ingen hittat mer än namnet och att hon varit av "fordom stor börd". Ingen betvivlar att hon existerat. Uppgiften kommer från ett bordsbrev i Uddevalla RR från 1701 (renoverad dombok, bild 840 i Arkiv Digital). Hon skrivs där *Barckholdt* och inget annat. Den första vokalen är ett a. Detta verifieras genom originaldomboken som har precis samma stavning. Visserligen får man anta att det kunde bli fel på många sätt vid nedteckning av namn och andra uppgifter, men jag anser att man inte skall börja leta efter någon Bockholt utan att man helt kunnat avfärda en Barckholdt som fader. Innan vi tittar på detta är det viktigt att analysera vad det står i bordsbrevet. En av de svenska genealogerna uttrycker sig så att uppgifterna skulle ha kommit från Vilhelm Torgersson³ Bruuns minne, vilken begärde bordsbrevet för sin bror Joakim. Men i texten står det tydligt att Vilhelm Bruun visade, dels ett guldtäcke med ett vapen, och dels "*gambla breef*". Det fanns alltså papper på anorna! Detta gör dem mycket tillförlitliga. Och rätten gav honom det begärda bordsbrevet, vilket betyder att de bedömde uppgifterna i de gamla breven som tillförlitliga. Papper på börd och jord var oerhört viktiga och vårdades ömt och uppvisades vid lämpliga tillfällen. Om de kom bort eller brann upp ordnade man kopior. Bordsbrev nämns ofta i domböckerna. På sina ställen inhämtade man uppgifter från ett antal (ofta 4-6) gamla trovärdiga män. Hur de visste sådana detaljer nämns sällan, men de kunde komma från upp till 30 år tillbaka i tiden. Några kände säkert till själva hur det var, andra kanske frågade ojäviga personer och i ytterligare andra fall förevisades väl sådana gamla dokument som brev och kyrkboksutdrag⁴.

¹ Jag har här kontrollerat register i Diplomatarium Norvegicum med gamla brev fram till 1500-talet, några register jag har från Norske herredagsdomböcker, Oslo lagting och Oslo (dom)kapitel, vilka delvis går tillbaka till 1500-talet, med Bohusläns kopiebok med frälsegods och andra gårdar ända från 1500-talet och i Norske rigsregistranter, skattelängden över bodar i Lysekil 1589 med ägare i olika delar av länet och de första bou i Kungälv (från 1617). Ingenstans har jag hittat någon Barckholdt, Bockholdt eller Bruun.

² Originalstavning i bordsbrevet 1701, säkerligen förändrat till Brun i senare generationer som en förenkling.

³ Namnet **Torger**. Stavningen av detta namn görs nu för tiden på olika sätt. Jag har sett att även erfarna släkt- och historieforskare skriver Torgeir, ja, t.o.m. Torgir. Detta är fel. I källorna skrivs undantagslöst Torger eller Torgier. Den senare formen ansluter sig till andra namn och ord som har ett j-ljud i mitten (alltså ett mjukt j och inte ett hårt g som i Torgeir): gi var ett vanligt sätt att skriva detta j-ljud. Enligt namnforskaren Olof Brattö förekom den norska formen Torgeir i Bohuslän under medeltiden, men hade till 1600-talet avlösts av formen Torger och var då (i början av århundradet), inte förvånande, vanligast i norra delen av landskapet.

⁴ I fråga om Öckerö socken finns en uppgift i domboken från 1742, där de tillfrågade kunde få fram att personen i fråga var född över 70 år tidigare, 1669 16/9! I detta fall fanns en kyrkbok att konsultera, vilken enligt en sockenhistorik "hade kommit bort under (kyrkoherde) Stabeus tid". Men den fanns ännu kvar 1742,

Uppgiften om Elisabeth bör alltså bedömas som mycket tillförlitlig⁵. Eftersom man inte har hennes patronymikon och inget barn med namnformen Johan⁶, anser jag att det är svårt att säga att hon kan ha varit dotter till Johan Bockholt, i alla fall inte så säkert att man får sätta ut honom som fader i släktutredningar som publiceras. Denne var länsherre på Island men fick 1577 förläning på ett gods närmare Bohuslän (Klingstrup i Danmark) och flyttade väl dit då, men det finns inga uppgifter i hans släkt om ett samband med "vår Elisabeth". Vi måste därför acceptera eller förkasta andra alternativ. Det finns ett enda sådant. I Norske Rigsregistrarer från 1585 20⁷/10 som jag nu tittat på⁸ står det inne i texten att en "Jens⁹ Barckoll" var borgare i Marstrand. Dock har man i rubriken¹⁰ skrivit "borgare i Oslo (sic!)¹¹. Alltså menar man här att det är fel med Marstrand i brevet och att han rätteligen bodde i Oslo. Trots detta med Oslo anser jag det ligga närmare till hands med denne Jens som nära släkting till Elisabeth, både pga namnets stavning och hemorten (med viss tveksamhet).¹² Elisabet var "fordum af stor härkombst". I börsbrevet från 1701 skrivs på ett annat ställe att en ana var av adel, varför den "höga bördens" inte bör ha betytt att hon var adlig (i så fall hade man väl skrivit "adel" även för henne). Den höga härkomsten fanns i hennes släkt före hennes tid, eftersom det står "fordom". Därför kan även det stämma med borgaren Jens Barckoll¹³.

I texten står att Maren Björnsdotter var av "adelig Stam och härkombst på Tiörn, hwilken Brunernas härkombst snart i 200 åhr tillbaka florerat...". Det ser då ut som om man menar att släkten Bruns adliga anor kom från Marens sida¹⁴, och att adelskapet gick förlorat under kung Christian II:s tid, alltså 1513-23. Maren kan ha varit född då (dog i slutet av 1500-talet). Bäst stämmer det om hon gifte sig med Torger Torkelsson under Christian II:s tid och då förlorade adelskapet¹⁵ genom att gifta in sig i en borgmästarsläkt.

I börsbrevet står att Brun-släkten i nästan 200 år varit mycket utbredd i Bohuslän, alltså från början av 1500-talet. Det gäller dock inte namnmässigt de två äldsta generationerna Torger Torkelsson och hans son Torger Torgersson, vilka inte kallade sig Brun. Detta namn användes i släkten från (senast) 1619¹⁶ genom Helge/Elias Torgersson och hans bror Erik. Eriks son Nicolaus var en studerad karl.

eftersom Stabei företrädare skrev en födelseattest. Det fördes alltså kyrkböcker i vissa församlingar före 1684, det år då det blev obligatoriskt i Sverige.

⁵ Genom uppvisat gammalt brev. Dessutom förekom namnet Elisabeth i eftersläkten.

⁶ Emellertid fanns en son Hans, och den formen är ju synonym med Johan.

⁷ I en text på nätet står felaktigt 24/10.

⁸ Finns sedan några år på nätet.

⁹ Detta namn har många varianter: Jens i Danmark-Norge, Jöns i Sverige, Johannes på latin, Johan och Hans i alla tre länderna, men troligen först i Danmark-Norge som en förenkling av Johannes (t.ex. S:t Hans dag=midsommardagen, precis som att Nicolaus blivit Nils och Claes). Johan sedan förenklat till Jan.

¹⁰ Tillskriven efteråt som en summering av varje brev för att lättare hitta i materialet.

¹¹ "Sic" betyder att man verkligen menar det man skriver. Man sätter ut detta för att visa att man vill undvika missförstånd. T.ex. används detta på läkemedelsrecept om man vill markera att dosen som ligger utanför den vedertagna ändå är rätt just här.

¹² Efter att detta skrivits färdigt hittade jag när jag i ett annat ärende tittade i mina avskrifter från Öresundstullen några noteringar som visar att Jens verkligen bodde i Marstrand. Se tillägg här nedan.

¹³ Det finns en gård som förr hette Barkholt (nu Barkhult) i Svartrå socken i Halland. Den var dock en halv kronogård och har aldrig haft någon ståndsperson som ägare.

¹⁴ Marens sons hustru Sidsel var visserligen också adlig ("välborna") men levde inte under Christian II:s tid.

¹⁵ Enligt J. A. Nordström annolikt lågadel (knapadel). Det fanns sådana släkter på Tjörn, där namnet Björn förekom.

¹⁶ Enligt en text av den framstående framlidne norske historikern och genealogen Tore Vigerust som jag hittat på nätet.

Efter universitetet i Köpenhamn kom han 1624 till St Andrews i Skottland (samma källa som ovan). Möjligen är detta något som förklarar varför man 1701 säger att släkten överförts till Skottland, även om han ju sedan kom hem till Sverige igen.

Men om en släkt förlorade sitt adelskap gällde det nog den manliga (cognatiska) delen. I så fall var det så att Torger Torkelssons far varit adlig och, som det hette, sjunkit ner i borgar- eller bondeståndet genom ett ofrälse gifte. Då hade det inte med Maren att göra.

Kommen så här långt i min genomgång inser jag att problemet är ännu svårare än det verkade i början. Mitt resonemang ovan är inte konklusivt (egentligen ganska magert): om det ändå skulle vara så att Elisabeth var dotter till Johan Bockholt? Resonemanget i Anbytarforum verkar mest ha rört sig om att hitta en möjlig fader enbart genom namnlikhet. Jag tänkte nu att uppgifterna 1701 om anorna på fädernet säkert var riktiga och byggde på de gamla breven, men att det fanns sämre kunskap om kvinnorna, så att det mest var muntliga uppgifter om dem man framförde inför rätten. Först och främst hade man ju gjort ett tankefel att föra ut moderneanorna på modernet för varje generation¹⁷ i stället för att sätta dem som makar till männen. Det blev mormor i stället för farmor osv. Det kunde ju då även finnas andra fel i texten. Jag tänkte nu att det skulle vara viktigt att läsa brett och flexibelt i och med att man tidigare inte kommit fram i forskningen genom en (alltför) strikt läsning¹⁸.

Tanken att Elisabeth och inte välborna fru Sidsel skulle ha varit anförvant till landshövdingen i Bohuslän och att det i stället för Bohuslän skulle ha rört sig om Skåne, gjorde att jag tittade på landshövdingar (eller länsberrar¹⁹) där då. Och då fanns där en som hette Jörgen Urne, 1537-42. Utan att veta om det var denne som avsågs med "landshövding i Bohuslän", är det frestande att koppla samman den här Jörgen Urne med Elisabeth Barckholdt (eller i så fall med alternativ stavning Bockholt), då Elisabeths mor hette Elisabeth Johansdotter Urne (gift med Johan Bockholt). Via nätet finner man att denna Elisabeth hade en bror Lage/Lave Johansson Urne, vilken hade sonen Jörgen Urne som var länsman i Malmöhus län enligt ovan. Jörgen Urne sägs ha fått en gravsten utsmyckad och lagd över graven av änkan 1560. Detta gör att uppgiften på nätet att Lage Urne dog 1559 5/12 på Landskrona slott måste revideras och överflyttas till sonen Jörgen²⁰. Elisabeth som kunde vara mor till den Elisabeth som gifte sig med Johan Bockholt var i så fall dotter till länsmannen Jörgens halvkusin. Detta låter lagom för att skrivas med den osäkerhet man gör i texten ("anförvant").

Man kan också se på namnlikhet. Torger Torgersson och Elisabeth B-holt hade sönerna Helge/Elias och Erik, men även Christoffer (rådman i Marstrand), Hans och Fredrik (borgmästare i Marstrand). De finns på en översikt jag gjort över släkten (kladd utan källhänvisning) och stämmer med uppgifter på nätet. Christoffer var inget ovanligt namn. Det förtjänar dock att nämnas att detta fanns i Elisabeth Urnes familj. Hans skulle kunna stå för Johan, och i så fall finns ytterligare namnmässigt samband med samma släkt.

¹⁷ Som när man beställer ett DNA-test.

¹⁸ Frågan är vad som är rätt när det gäller en text. Förhoppningsvis avslöjar det jag här skriver vad jag anser om detta. I texten 1701 menar jag att det säkert är så att det finns det som är riktigt (faderslinjen) och det som är fel och bygger på förväxlingar och myter. Till slut har jag då bara rotat runt lite i det här ärendet, men inte kommit så mycket närmare en lösning än andra före mig.

¹⁹ Ordet landshövding kom in vid övergången till Sverige 1658. Tidigare hette det länsman eller snarare länsherre. Länsman kan vara förvillande eftersom det senare användes om mera obetydliga tjänstemän (jfr bondelänsman och privata länsmän hos godsägare) och inte om dem som styrde ett helt län.

²⁰ Om honom står det i geni.com att han dog 2 juli 1560.

Det kunde vara så att det blivit en förväxling mellan Sidsel och hennes svärmor. Men om nu Sidsel var dotter till Claus i Vä, kunde hon då ha en anförvant som var landshövding i Bohuslän? Ja, med flexibel läsning: Sidsels två fastrar var gifta med framstående män i Bohuslän. Birgitta Bruns man Peder Knudsson Måneskjöld var bl.a. fogde i Viken, och Sidsel (fastern) Bruns man Knud Danielsson Bildt var skeppshövitsman men hans far var länsherre, visserligen inte i Bohuslän/Viken utan i nuvarande Norge (men dog enligt uppgift i Morlanda).

Sammanfattning

Möjligen styrker det jag redovisat här ytterligare något att det finns en koppling mellan den här släkten och Brun i Vä på det sätt man tidigare fått fram. Och eftersom det kan finnas ett samband mellan Elisabeth Barkholdt och länsmannen Jörgen Urne, även om denne inte felaktigt åsyftas med skrivningen om landshövding i Bohuslän, har det väl här framkommit en del fakta och funderingar att kanske forska vidare kring.

Nej, det blev inte färdigt så. Jag kom att titta på nätet vad som skrivits mer om Johan Bockholt och hittade en hänvisning till Danske kancelli och de Kancelliets brevböcker som finns där. Jag hade då redan läst allt som fanns om honom i Norske rigsregistrarer, vilket var mycket. Det går att komplettera och rätta hans biografi på flera punkter. Men det behövs inte för att komplettera Elisabeth Barckholdts biografi: hon hörde inte dit! Beviset tycker jag finns i de nämnda brevböckerna. Det är 1603 9/9, där man finner en skrivning om Johan Bockholts arvingar. Han hade en arvinge (relationen ej närmare specificerad) som kallade sig Hans von Bockholt till Underhelfenberg²¹. Men som synes i kopian (bilagan) hade vår Johan inga egna barn/bröstarvingar: Hans behövde bara se till att Johans tidigare bortgångna hustru Lisebet Urnes barn fick ut sitt arv. Därmed kan man sätta punkt för alla spekulationer om att Elisabeth Barckholdt skulle ha varit dotter till Johan Bockholt. Frågan är varför ingen tidigare har noterat detta i Sverige, men det är förklaringen till att forskare i Danmark inte hittat någon dotter Elisabeth som skulle ha blivit gift med Torger Torgersson.

I och med den senaste svängen här har vi återkommit till Jens "Barckoll" i Marstrand eller Oslo. Nu behöver texten från 1585 där han nämns skärskådas (borde kanske gjorts tidigare). Den handlar om att Jens och Peder Knudssen Maaneskiold tvistade om en last med sill. De hade tillsammans fraktat denna någonstans. Jens och Peder var då troligen jämgamla (men det kan inte uteslutas att det varit en ålderskillnad på upp till en generation). Peder Knudssen var gift med Birgitta Bruun som var faster till den Sidsel som blev gift med Elisabeth Barckholdts måg Helge Torgersson Bruun. Man kan absolut se ett släktsamband här, även om det är något krokigt. Det kan också skrivas så här: Peder Maaneskiolds svågers (Claus Bruun) dotter var gift med Jens Barckolls syster Elisabeths son! Kompanjonskapet kan förstås ha startats på annat sätt än genom en släktförbindelse, men det gick ofta till så då (också). I alla fall gör detta samarbete att man kan

²¹ Detta ligger i Tyskland, Baden-Württemberg. Hans (som även skrivs Johannes von Buchholz och på ett ställe Johan Buckholt) kan gissningsvis vara en kusin eller något i en gren som adlades i hemlandet, medan "vår Johans" far begav sig till Livland.

ifrågasätta uppgiften om Oslo. Det vore ju lättare med ett samarbete om Jens hörde hemma i Marstrand.

Bilaga (från Danske kancelli, Kancelliets brevböcker 1603-1608)

1603.

87

For nogen Tid siden¹ fik de Ordre til at begive sig til Kerteminde for at forsegle afdøde Johan Buckholts efterladte Gods og Løsøre, baade Skrin, Kister og andet, da han paa sit Regnskab af Island skyldte Kongen en stor Sum Penge. Da der nu er kommen en Hans Buckholt her ind i Riget, der udgiver sig for Johan Buckholts Arving og tilbyder at tilfredsstille Kongen for Restancen af Island mod at faa udleveret Johan Buckholts Gods og Løsøre, skulle de begive sig til Kerteminde, optage Johan Buckholts Kister og Skrin og tilstille Hans Buckholt alt hvad der findes deri, dog Johan Buckholts Stifbørn, afdøde Fru Lisebet Urnes Arvinger, deres lovlige Tiltale til Arven hermed i alle Maader uforkrænket. F. T. 3, 126.

Obs att noten 1 ovan är viktig: det står där att detta skedde 1601 1/12. Johan måste alltså ha avlidit före detta datum, vilket stämmer med släktöversikterna på nätet. Men i Norske rigsregistrarer (NRR) 1603-1618 heter det att Johan Bockholt 1603 13/9 fick kvittans på Island för sin andra period 1597 till 1602 (uppbördsdatum årligen vid S:t Hans dag). Han hade tidigare fått ett brev på förläningen för den första perioden 1570 till 1587. Det står 1603 16/4 "den afdöde Johan Buckholt". Anteckningen från september s.å. bör ha gjorts på begäran av arvingen Hans i Johans namn eller om det syftade på honom själv i och med att han ibland skrevs med samma namn som "gamle Johan". I NRR står det 1602 12/5 att Johan Bockholt var "afgangen". Ännu 1601 9/6 levde Johan, då han med ilska och sorg mottog kungens brev att han skulle fråntas sin förläning (vilket kanske inte genomfördes direkt).

Tillägg

Jens var skeppare med hemort Marstrand 1588-93. Han stavas i tullräkenskaperna Berholt, Berchholt, Berckholt, Borckholt och Barcholt. Frakterna bestod av sill, salt, andra matvaror, skinn och tran. Vid ett tillfälle hade han en last av 32 läster salt, vilket visar att hans fartyg var relativt stort. Han gjorde de här åren affärer med Danzig och Rostock och behövde därför betala tull för att passera Öresund.